

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA „CASA DOSOFTEI” DIN IAȘI (1966–1968)

EUGENIA NEAMȚU și STELA CHEPTEA

ÎNCEPÎND cu anul 1950 pe actualul teritoriu al Iașului au fost efectuate cercetări arheologice care au înlesnit delimitarea nucleului inițial al așezării feudale și urmărirea extinderii treptate a acesteia în secolele următoare. De asemenea, construirea Teatrului de vară, în anul 1960 a permis cercetarea laturii sud-estice a incintei exterioare a vechii Curți Domnești din Iași, adăugită și lărgită în secolul al XVI-lea și mai ales în secolul al XVII-lea.

Grija deosebită pentru restaurarea monumentelor istorice, laice și religioase, mărturiile ale artei și arhitecturii trecutului nostru, unele din ele vechi focare de cultură, a dus la cercetarea unui alt complex medieval, situat în imediata vecinătate a Curții Domnești, alcătuit din biserica Sf. Nicolae Domnesc, „Casa Dosoftei”.

Astfel, prin cercetările efectuate în primăvara anului 1966, s-a identificat fundația laturii estice a zidului de incintă al bisericii Sf. Nicolae Domnesc. De asemenea, a fost surprins traseul acestuia pe latura sudică aflat în continuarea porțiunii de zid existente deasupra soluului¹. În urma cercetărilor s-au putut stabili două faze constructive pentru zidul de incintă. O fază mai veche, reprezentată prin fundația propriu-zisă, datată din secolul XV și o alta mai nouă atribuită secolului al XVII-lea, când prima fundație a fost consolidată, prin adosarea unor contraforți interiori și exteriori, pentru a putea susține noul zid construit². Stabilirea acestor două faze constructive pentru zidul de incintă al bisericii Sf. Nicolae Domnesc, a ridicat probleme noi cu privire la data construirii „Casei Dosoftei”, aflată în interiorul incintei și adosată, în mod vădit, zidului acesteia³.

Ca atare, cercetările au fost axate în continuare, după cum o impuneau și lucrările de restaurare, asupra „Casei Dosoftei”, care prin arhitectura și importanța sa a atras și mai înainte atenția cercetătorilor. Astfel, în toamna anului 1967 au fost efectuate săpături pe latura nord-estică a monumentului, care însă nu au dus la rezultate concludente, datorită faptului că stratigrafia la zidul de incintă era deranjată de o pivniță modernă, iar la casă, de fundațiile unor ziduri⁴.

În iunie 1968 s-au efectuat în interiorul casei cercetări arheologice menite să aducă date noi privitoare nu numai la construirea monumentului, dar și la fazele de refacere a lui⁵. Astfel

¹ La săpături au participat Al. Andronic (responsabil), Eugenia Neamțu, Cătălina Bloșiu și Stela Cheptea. Vezi, Al. Andronic, Eugenia Neamțu și Stela Cheptea, *Principalele rezultate ale cercetărilor de arheologie feudală de la Iași din anii 1961–1967*, ms.

² Al. Andronic, Eugenia Neamțu, Stela Cheptea, *op.*

cit.

³ *Ibidem*.

⁴ Vezi nota 1.

⁵ Cercetările au fost efectuate de Eug. Neamțu și Stela Cheptea.

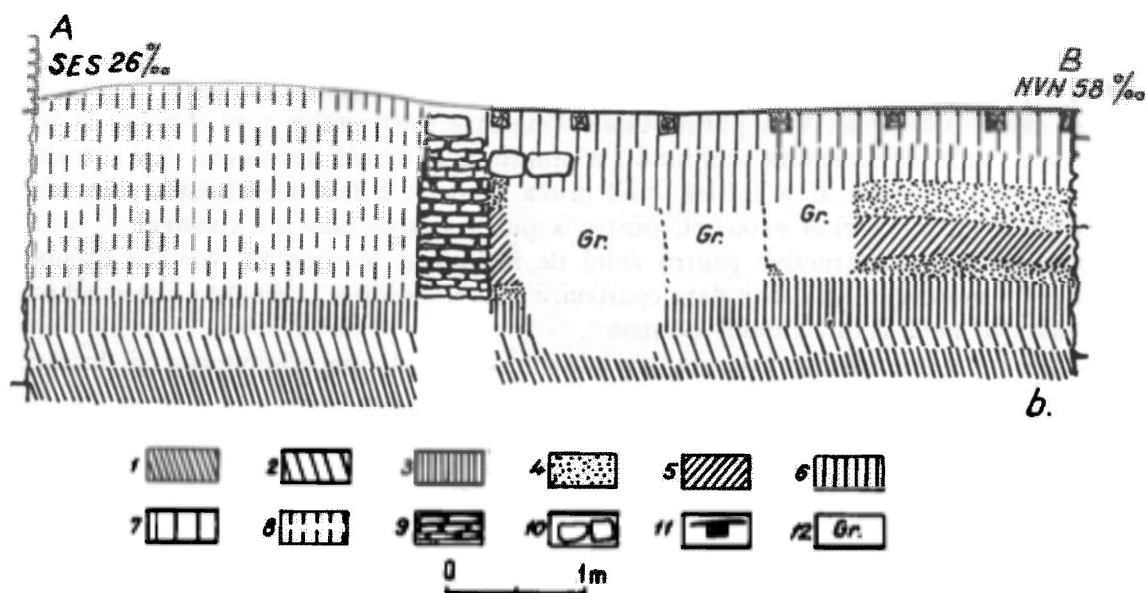
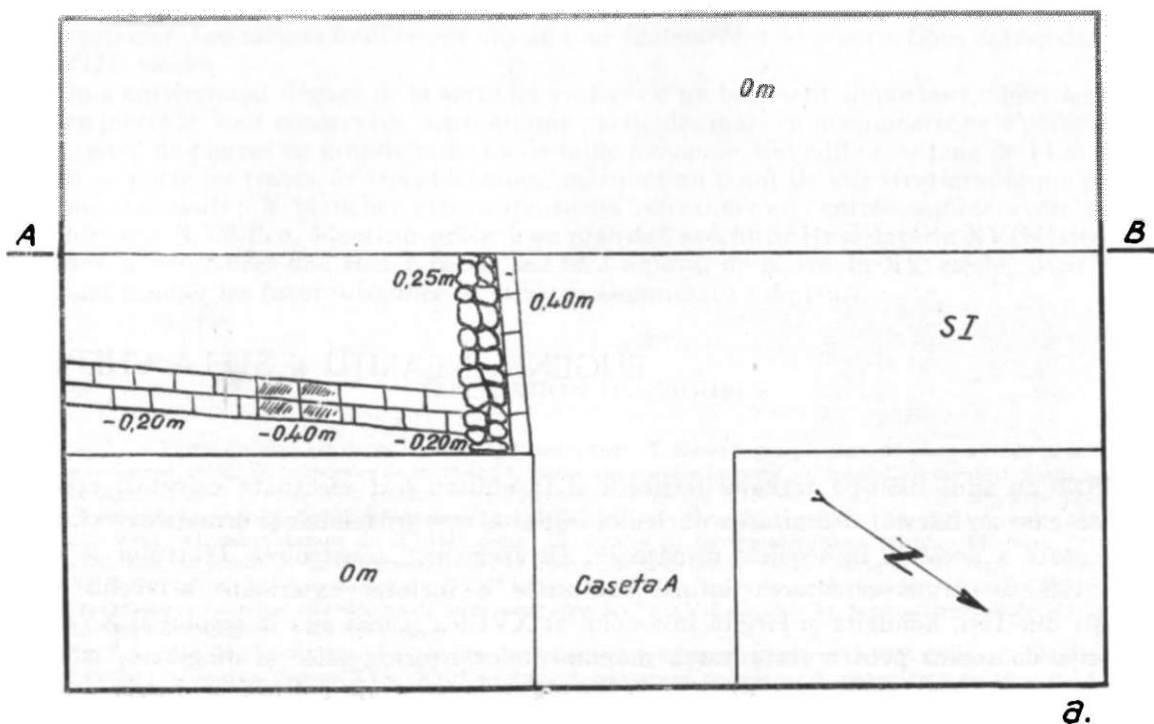

Fig. 1. a, planul săpăturii și b, profilul peretelui sud-vestic al S.I.: 1, sol viu; 2, sol brun-gălbui; 3, pământ negru; 4, lentilă cu piatră, cărămidă, mortar și urme de cărbune; 5, pământ negru-cenușiu cu pigmenți cărbune; 6, pământ cenușiu compact cu pigmenți cărbune, piatră și cărămidă; 7, pământ cenușiu granulos cu pietre, cărămizi, mortar și pigmenți cărbune; 8, umplutură cu moloz; 9, zid de cărămidă; 10, pietre; 11, dușumeaua casei cu grinzi; 12, gropi de morminte.

s-a trasat o secțiune (de 7,75 m $\times$ 1,50 m, orientată nord-vest nord 58% — sud-est sud 26%) (fig. 1 a) la mijlocul și în lungul încăperii sud-vestice a casei. La adâncimile de 1 m și 1,10 m au apărut oasele unor reînțuși (M. 1 și M. 2) (fig. 2 a-b) iar la adâncimea de 1,30 m un schelet înțușit (M. 3), parțial deranjat de groapa unui mormînt aflat la aceeași adâncime, în cea mai mare parte în peretele nord-estic al secțiunii (M. 4) (fig. 2 c). La adâncimea de 1,40 m a apărut un alt schelet înțușit avînd de asemenea, numai capul în secțiune, restul fiind tot în peretele nord-estic al acesteia (M. 5) (fig. 2 c). S-a deschis o casetă pe latura nord-estică (de 1,75 m $\times$ 1,50 m) pentru dezvelirea celor două schelete (M. 4 și M. 5) ale căror cranii au fost surprinse în secțiune. M. 4 era parțial deranjat de groapa lui M. 5, iar ambele schelete aveau etichetele picioarelor deranjate de șanțul de fundație al peretelui despărțitor dintre cele două încăperi ale casei (fig. 3 a). În pămîntul de umplutură al gropii mormîntului surprins la adâncimea de 1,30 m (M. 4) a fost descoperit un mic fragment ceramic din caolin, cu smalț galben-brun; caracteristic secolului al XVII-lea. Cu excepția acestuia, la nici unul din mormintele dezvelite în secțiune și în casetă, pînă la acest nivel, nu a mai fost descoperită nici o piesă de inventar care să permită încadrarea lor cronologică. După demontarea schelelelor M. 4 și M. 5 continuîndu-se săpătura a fost descoperit sub M. 4, un alt înțușit la adâncimea de 1,45 m (M. 6) (fig. 3 b), la care a fost găsit un dinar unguresc din argint de la Ferdinand I (1526—1564) emis în anul 1563. Deducîndu-l lui M. 6, la adâncimea de 1,70 m a fost descoperit scheletul unui alt înțușit (M. 7) (fig. 3 c), la care a fost găsit un dinar unguresc de argint tot de la Ferdinand I, emis însă în anul 1542. De asemenea, și aceste două schelete descoperite în casetă (M. 6 și M. 7) aveau ca și primele două (M. 4 și M. 5), etichetele picioarelor deranjate cu ocazia săpării aceleiași șanț de fundație al peretelui despărțitor al încăperilor casei, care merg pînă la adâncimea de 2,10 m față de dușumeaua actuală a casei (existentă în momentul efectuării cercetărilor).

În ceea ce privește stratigrafia din interiorul casei, deasupra solului viu se află un strat brun-gălbui cu o grosime de 0,10—0,20 m peste care se suprapune un sol negru reprezentînd humusul medieval, cu o grosime de circa 0,40 m la nivelul căruia s-a săpat șanțul de fundație al zidului de incintă din prima fază. Acesta se fundează cu 0,10 m în solul viu, deci fundația lui avea o adâncime de circa 0,60 m față de nivelul de călcare de atunci. Peste acesta se suprapune o lentilă cu piatră, cărămidă, mortar și urme de cărbune, formată în timpul construirii zidului. Această lentilă, care lîngă zid măsoară 0,15 m grosime subțindu-se apoi treptat, este evident în legătură cu prima fază de construcție a zidului, datînd din secolul XV. Ea este suprapusă de un strat de pămînt negru-cenușiu cu pigmenți de cărbune, avînd o grosime de 0,25—0,30 m. Deasupra acestui strat se află o a doua lentilă cu multă piatră, cărămidă, mortar și cărbune, care a fost pusă în legătură cu cea de a doua fază constructivă, atribuită celei de a doua jumătăți a secolului XVII, cînd a fost refăcut zidul incintei. Această situație s-a constatat — așa cum am mai arătat — și cu ocazia cercetărilor făcute în primăvara anului 1966 la zidul de incintă de pe latura sudică. Cu această ocazie, constructorii au refolosit fundația veche a zidului. Față de nivelul de călcare din secolul XVII, fundația zidului măsoară 1 m adâncime. Urmează apoi un strat de pămînt cenușiu compact cu pigmenți de cărbune, piatră, și cărămidă, peste care se suprapune un pămînt cenușiu granulos cu pietre, cărămizi, mortar și cărbune, deasupra căruia se află podeaua actuală a casei (fig. 1 b). Raportul stratigrafic între zidul incintei și casă este deranjat de amenajarea unei pivnițe în interiorul casei și anume înspre peretele sud-estic al acesteia, pivniță construită din cărămidă și cu foarte puțină piatră, pentru amenajarea căreia s-a spart dușumeaua casei existentă în rest pînă în momentul efectuării cercetărilor. Unele observații au fost însă posibile.

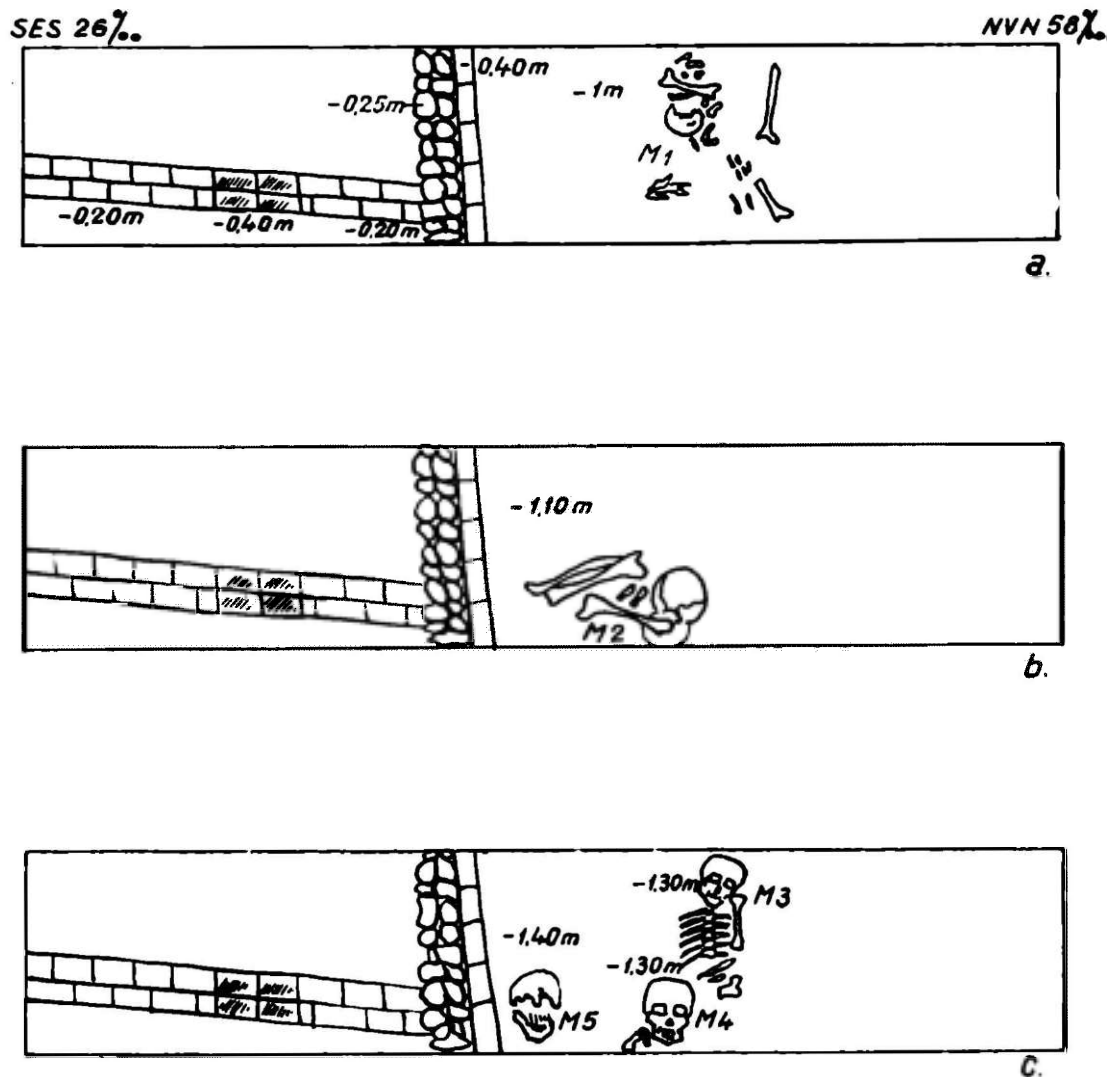

Fig. 2. — Planul S. I la diferite adâncimi.

Cu privire la construirea casei s-ar putea pune mai multe ipoteze.

Aceea după care casa ar fi fost construită anterior zidului incintei cade de la bun început, căci în acest caz ea ar fi avut perete propriu și pe latura nordică și nu ar fi folosit zidul incintei de pe această latură drept perete al ei, adosându-se acestuia.

De asemenea, nu poate fi acceptată nici ipoteza după care casa s-ar adosa zidului incintei din prima fază, construindu-se la o distanță nu prea mare în timp după acesta, căci am văzut că cele mai vechi morminte datează, pe bază de monede, din secolul al XVI-lea iar în groapa lui M. 4 (mormint care se suprapunea lui M. 6, datat printr-o monedă din anul 1563), s-a găsit — în partea neafectată de șanțul de fundație al zidului interior al casei, — un fragment ceramic din caolin, specific secolului XVII și că pe acest loc au mai fost practicate și alte înhumări și reinhumări, lipsite însă de inventar.

Nu putem admite nici ipoteza după care casa ar fi fost construită concomitent cu zidul incintei. În acest caz zidul ei s-ar țese cu zidul incintei și nu s-ar adosa acestuia, folosindu-l

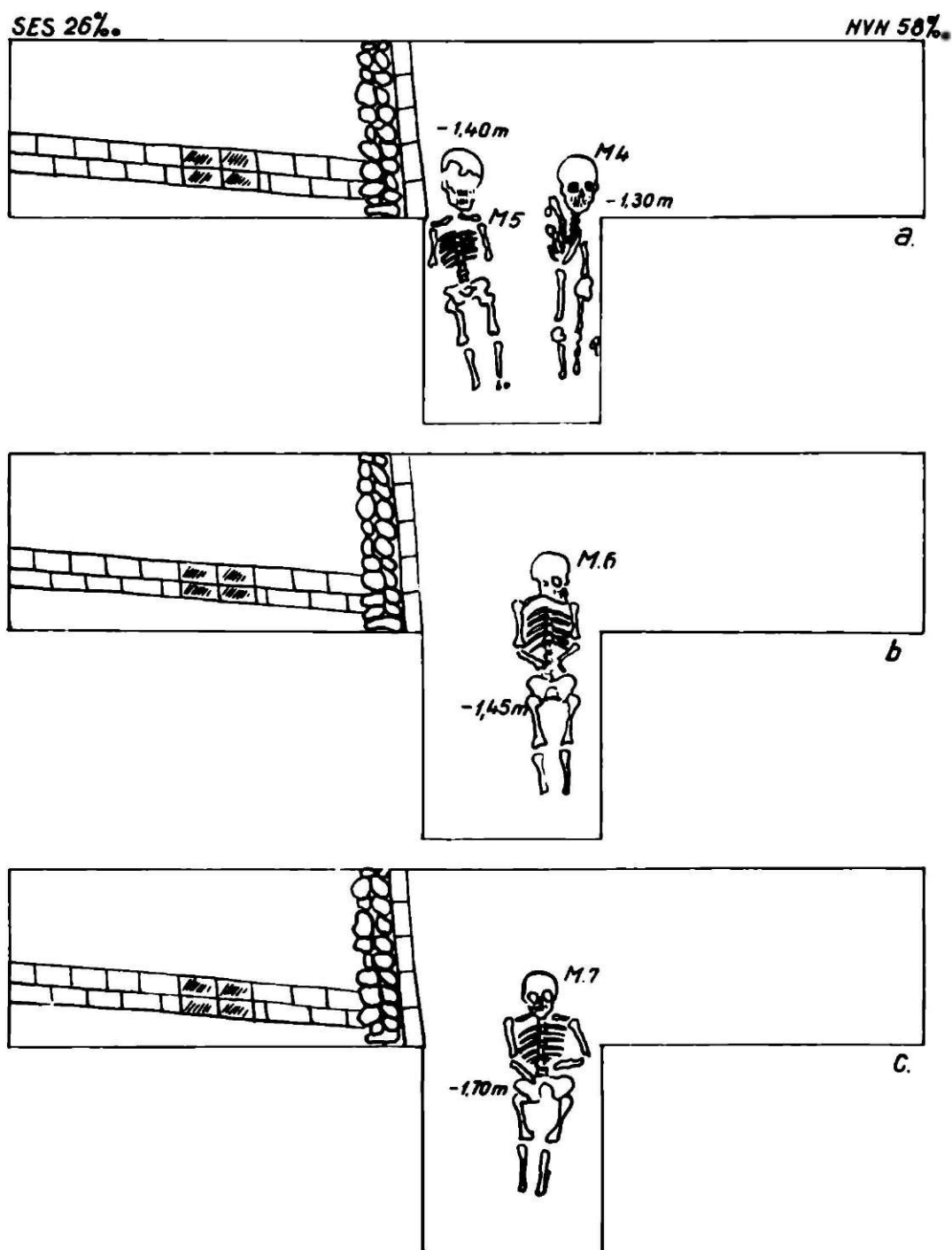

Fig. 3. — Planul S. I. și al casetei A la diferite adâncimi.

drept perete al casei pînă la limita lui superioară și de abia de acolo cei patru pereți exteriori ai casei ridicindu-se în continuare ca un tot unitar.

Pe baza observațiilor stratigrafice s-a putut constata că ambele lentile cu mortar sînt tăiate de gropi de morminte (fig. 1 b). Aceasta înseamnă că după refacerea zidului incintei, refacere marcată de cea de a doua lentilă cu mortar, cimitirul din această parte a continuat să fie folosit pînă ce pe acest loc a fost construită casa. Deci aceasta datează cert dintr-o vreme ulterioară celei de a doua faze a construcției zidului incintei, căci ea se adosează în mod cu totul vizibil acestuia. M. 4, M. 7 sînt parțial deranjate de șanțul de fundație al peretelui interior al casei. Făcînd cu totul abstracție de ultimele observații enumerate, este de la sine înțeles că, după construirea casei, cimitirul de pe locul respectiv nu a mai putut fi utilizat.

Chiar dacă durată în timp dintre refacerea incintei și construirea casei a fost mult redusă, trebuie să admitem, totuși, că ea a existat, chiar și numai pentru simplul fapt că în caz contrar zidul casei ar trebui să se țeasă cu cel al incintei, și nu să i se alipească.

În ceea ce privește data la care a putut avea loc refacerea zidului incintei în secolul XVII, avem informații prețioase în *Letopisețele cronicarilor Nicolae Costin*⁶, *Ion Neculce*⁷, *Nicolae Muste*⁸, în *Cronica anonimă* tradusă de Alexandru Amiras⁹, precum și în *Hrisovul lui Antonie Vodă Ruset* din 29 martie 1677¹⁰. Din toate aceste informații, reiese că lucrările de refacere au avut loc în timpul domniei lui Antonie Vodă Ruset (1675–1678), și că ele s-au încheiat în anul 1677.

„Casa Dosoftei” din Iași așa cum o arată observațiile arheologice deosebit de clare, a fost construită la o dată greu de precizat, dar în orice caz posterioară anului 1677, cînd potrivit *Cronicilor* și *Hrisovului* lui Antonie Ruset, s-a terminat zidul de incintă, la care ea se adosează.

Casa care, așa după cum am văzut, a fost construită ulterior anului 1677 a suferit în decursul anilor mai multe refaceri.

Pentru construirea acesteia, s-au săpat șanțuri în care s-au fundat zidurile pînă la 2,05 m – 2,10 m adîncime față de nivelul de călcare, din momentul construirii casei, și care, așa după cum s-a constatat în casetă, se afla la nivelul podelei actuale a casei. La acest nivel este pragul dintre zidul nerostuit al fundației și cel rostuit al pereților ce se înălțau deasupra solului. Față de podea zidul incintei merge pînă la 1,80 m adîncime.

În faza sa inițială, casa adosată la zidul incintei, avea fațada înspre sud-est (biserica Sf. Nicolae și Curtea Domnească), deci înspre curtea bisericii. Pentru amenajarea podelei inițiale a casei s-a efectuat o nivelare cu nisip pînă la 0,80 m deasupra nivelului de călcare și de construcție al casei, peste care s-a amenajat apoi podeaua, probabil din lemn. Din întreaga pardoseală, în urma unui incendiu, a rămas de jur împrejurul pereților interiori ai casei peste tot la 0,80 m înălțime față de nivelul de călcare, numai o dungă îngrețită de la ardere. De la această dungă în sus, piatra și mortarul sînt arse, fenomen ce nu se mai observă sub nivelul dungii de arsură. Pentru intrarea în casă se urca desigur pe trepte, iar în interior dușumeaua era aproximativ la nivelul pragului.

Într-o fază mai tîrzie s-a amenajat în spatele casei o fațadă prin adăugirea unui pridvor deschis, cu coloane cilindrice din piatră, avînd o bază paralelipipedică din piatră cioplită, așezată peste un zid-centură. Acesta se mai păstrează și acum deasupra solului în părțile laterale ale pridvorului, fundația lui fiind surprinsă și în rest de restauratori, cu ocazia lucrărilor de

⁶ Nicolae Costin, *Letopisețul Terii Moldovei, Cronicile României*, ed. M. Kogălniceanu, II, București, 1872, p. 14.

⁷ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. Iorgu Iordan, București, 1955, p. 147.

⁸ Nicolae Muste, *Letopisețul Țării Moldovei, Cronicile României*, ed. M. Kogălniceanu, București, 1874, III, p. 18.

⁹ *Cronica anonimă a Țerei Moldovei*, tradusă de Alexandru Amiras, *Cronicile României*, ed. M. Kogălniceanu, III, 1874, p. 101.

¹⁰ Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, București, 1888, p. 3.

consolidare. Atunci a fost desigur spart și peretele de nord-vest al casei, respectiv zidul de incintă al bisericii la care casa se adosează.

Într-o fază mult mai târzie, pardoseala casei și a pridvorului a fost coborită, după o decapare, la nivelul celei actuale, iar zidul pridvorului pe care erau amplasate coloanele, a fost distrus pe porțiunile dintre coloanele de la stradă, menținându-se doar în părțile laterale ale pridvorului. Soclurile coloanelor au rămas mai sus cu 0,80 m — 0,90 m față de solul actual al pridvorului și de podeaua casei, sprijinindu-se pe suporti cruțați în acest scop din zidul centură cu totul inestetici față de frumoasa arhitectură a casei. Prin grija restauratorilor ea va căpăta însă o înfățișare pe cât posibil mai apropiată de cea inițială.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES À IAȘI, «CASA DOSOFTEI» (1966–1968)

RÉSUMÉ

En 1968 ont été effectuées des fouilles archéologiques à l'intérieur de la «Casa Dosoftei» de Jassy, dans le but d'obtenir des nouvelles données concernant la construction du monument et les phases de sa reconstruction. Les fouilles, effectuées dans la pièce du sud-ouest, se résument à une section et une cassette.

À cette occasion, on a découvert sept tombes (M. 1—M.7) parmi lesquelles les plus récentes, M. 1, M. 2 étaient d'inhumation. Dans deux de ces tombes, on a trouvé des monnaies : dans la tombe M. 7, la plus ancienne, une monnaie hongroise (denier) du temps de Ferdinand I^e (1526—1564) émise en 1542 ; dans la tombe M. 6, une autre monnaie, de l'année 1563. Dans la tombe M. 4, qui superpose la tombe M. 6, on a trouvé un fragment céramique de kaolin caractéristique du XVIIe siècle.

Du point de vue stratigraphique, on a trouvé deux lentilles de mortier, partant de la paroi de l'enceinte, qui ont été mises en relation avec les deux phases de construction, toutes les deux coupées par des fosses de tombes. Ce fait nous explique que le vieux cimetière ait continué son existence après la deuxième phase de la reconstruction des parois de l'enceinte, auxquelles on a attaché la maison.

La maison date certainement de la période ultérieure à la deuxième phase de la réparation du mur de l'enceinte, attribuée à la période d'Antoine Ruset (1677) conformément aux informations des chroniques et des documents.

La maison est datée ultérieurement de l'année 1677 et elle a été soumise à certaines modifications à diverses époques. Ainsi, la paroi se trouvant derrière la maison a été transformée en façade principale par l'adossement d'une véranda au mur de ceinture, sur lequel s'appuyaient les socles à section carrée et les colonnes cylindriques.

C'est bien en ce temps-là qu'on a démoli le mur nord-ouest de la maison, c'est-à-dire, le mur d'enceinte de l'église auquel la maison est adossée.

Plus tard, le plancher initial de la maison a été abaissé et le mur de ceinture de la véranda démoli, étant aménagés seulement quelques supports pour soutenir les colonnes.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — a, plan des fouilles ; b, profil de la paroi SO de S.I : 1, terre vierge ; 2, terre brune-jaunâtre ; 3, terre noire ; 4, lentille à pierres, briques, mortier et restes de charbon ; 5, terre noire-grise à pigments de charbon ; 6, terre grise compacte à pigments de charbon, pierre et briques ; 7, terre grise granuleuse à pierres, briques, mortier et pigments de charbon ; 8, remplissage de plâtras ; 9, mur en briques ; 10, pierres ; 11, plancher à poutres de la maison ; 12, fosses des tombes.

Fig. 2. — Plan de S.I à des diverses profondeurs.

Fig. 3. — Plan de S.I. et de la cassette A à des diverses profondeurs.